

MIL VETERANSTASJON, LARS HILLES GATE 27, GBNR. 164/947 I
BERGEN KOMMUNE – FORSLAG TIL VEDTAK OM FREDING MED
HEIMEL I LOV OM KULTURMINNE §§ 15 OG 19 JF. § 22

Hordaland fylkeskommune legg fram følgjande fredingsforslag for Lars Hilles
gate 27:

VEDTAK:

*Med heimel i lov om kulturminne (kml) av 9. juni 1978 nr. 50 §§ 15 og
19 jf. § 22, fredar Riksantikvaren MIL Veteranstasjon, Lars Hilles gate
27, gbnr. 164/947, samt del av gbnr. 164/859 i Bergen kommune.*

Omfanget av fredinga

Fredinga etter § 15 omfattar følgjande bygning og areal:

- *Ekspedisjonslokale og tak over pumpeområdet (bygningnr.
139281616, Askeladden-ID 149424-1)*
- *Køyreareal (Askeladden-ID 149424-2)*

Fredinga etter § 19 omfattar følgjande areal:

- *Tilkomstveg (Askeladden-ID 149424-3)*

*Fredinga etter § 15 omfattar eksteriøret og interiøret til bygningen,
inkludert underetasjen, og inkluderer hovudelement som planløsning,
materialbruk og overflatehandsaming og detaljar som vindauge, dører,
gerikter, listverk og fast inventar.*

*Vidare omfattar fredinga køyrearealet, som avmerkt på kartet nedanfor,
og inkluderer murene og gjerda rundt arealet, samt to bensinpumper.*

*Fredinga etter § 19 omfattar tilkomstvegen frå Nygårdsgaten til
underetasjen i bensinstasjonen, som avmerkt på kartet nedanfor.*

Formålet med fredinga

Formålet med fredinga er å bevare MIL Veteranstasjon, Lars Hilles gate 27 som eit arkitektonisk og kulturhistorisk viktig eksempel på ein bensinstasjon frå mellomkrigstida.

Fredinga av eksteriøret til bygningen skal sikre arkitekturen. Både hovudstrukturen i det arkitektoniske uttrykket og detaljeringa, så som fasadeløysing, opphavlege/eldre vindauge og dører, materialbruk og overflater, skal oppretthaldast.

Formålet er vidare å bevare rominndeling, bygningsdelar og overflater i dei delane av interiøret som er kulturhistorisk interessant. Fast inventar skal bevarast som ein integrert del av interiøret.

Fredinga av køyrearealet skal sikre den arkitektoniske og kulturhistoriske heilskapen i anlegget.

Fredinga av tilkomstvegen skal bevare verknaden av bensinstasjonen i miljøet, ved å hindre full innebygging av bakfasaden samt sikre tilkomst for veterankøyrety til underetasjen.

Fredingsføresegner

Fredingsføresegnene er utforma i samsvar med formålet med fredinga og gjeld i tillegg til føresegnene i kulturminnelova om vedtaksfreda kulturminne frå nyare tid.

1. Det er ikkje tillate å rive eller skade bygningen og plassen eller delar av dei.
2. Det er ikkje tillate å byggje om eksteriøret eller interiøret til bygningen eller byggje om køyrearealet. (Unntatt frå dette er eventuelle tilbakeføringar, jf. punkt 5.)
3. Det er ikkje tillate å skifte ut bygningselement eller materialar, endre overflater eller gjere anna arbeid ut over vanleg vedlikehald på eksteriøret, interiøret eller konstruksjonen til bygningen og på plassen. (Unntatt frå dette er eventuelle tilbakeføringar, jf. punkt 5.)
4. Alt vedlikehald og all istandsetting skal skje med materialar og metodar som er i tråd med eigenarten til bygningen og på ein måte som ikkje reduserer dei arkitektoniske og kulturhistoriske verdiane.
5. Tilbakeføring til opphavleg eller tidlegare utsjånad og/eller konstruksjonar kan tillatast i særlege tilfelle så framti tiltaket kan gjerast på eit sikkert, dokumentert grunnlag og etter dispensasjon frå kulturminnestyresmaktene.

6. *Tilkomstvegen kan overbyggjast, så fram det ikkje er til hinder for tilkomsten for veterankøyrety til underetasjen i bensinstasjonen og bakfasaden til bensinstasjonen ikkje vert heilt innebygd.*

Følgjer av fredinga

Lovheimel

Når det gjeld handsaminga av freda hus og anlegg, viser vi til kulturminnelova §§ 15a, 16, 17 og 18, samt fredingsføresegnene over.

Arbeid som krev løyve etter plan- og bygningslova, må i tillegg leggjast fram for kommunale styresmakter. Ver merksam på at løyve etter kulturminnelova må ligge føre før arbeid i tråd med plan- og bygningslova kan setjast i verk.

Vedlikehald

Det er eigaren som har ansvaret for det jamne vedlikehaldet av freda bygningar og anlegg. Det grunnleggjende prinsippet for vedlikehald av freda bygningar er å ta vare på mest mogleg av dei opphavlege eller eldre bygningselementa og detaljane som kledning, vindauge, dører, listverk og overflatehandsaming. Vedlikehald av freda bygningar og anlegg skal så langt som råd er, skje i samsvar med opphavleg utføring, teknikk og materialbruk og elles i samsvar med fredingsføresegnene.

For meir informasjon om vedlikehald og forvaltning av freda bygningar og anlegg, viser vi til informasjonsblada til Riksantikvaren.

Dispensasjon

Fredinga medfører at det må søkjast om løyve/dispensasjon til å setje i gang alle typar tiltak som går ut over vanleg vedlikehald, jf. kulturminnelova § 15a. Søknad om løyve skal sendast fylkeskommunen som avgjer om tiltaket kan iverksetjast, evt. på visse vilkår. Oppstår det tvil om kva som blir rekna som vanleg vedlikehald, skal fylkeskommunen sameleis kontaktast.

Økonomisk tilskot

Det er høve til å søkje fylkeskommunen om tilskot til vedlikehald og istandsettingsarbeid.

Dersom det etter § 15a blir gitt dispensasjon med vilkår som verkar fordyrande på arbeidet, skal det gjevast heilt eller delvis vederlag for utgiftsauken, jf § 15a andre ledd.

Fylkeskommunen kan gi opplysningar om frist for innsending av og krav til søknad.

Kort karakteristikk av kulturminnet

MIL Veteranstasjon, Lars Hilles gate 27 er ein bensinstasjon i den sørlege delen av Bergen sentrum. Stasjonen vart bygd i 1928 for Norsk Brændselolje AS og var i drift fram til 1998 under merka MIL, BP, Norol og Statoil. 1998-2005 vart bensinstasjonen restaurert og tilbakeført til opphavleg utsjånad av Museumsgruppen i Statoil Norge AS og Statoil Detaljhandel AS, med tidlegare riksantikvar Stephan Tschudi-Madsen som støttespelar. Stasjonen framstår i dag nærast som eit privat, lite museum og veteranbilverkstad.

Bensinstasjonen opptar ei lita, nær kvadratisk tomt i eit større bykvartal og ligg ut mot Lars Hilles gate. Eit lågt valmtak, bore av firkanta pilarar, ligg vinkelrett på gatelina og dekker eit pumpeområde med to bensinpumper, samt ein liten bygning med ekspedisjonslokale i bakkant av pumpeområdet. På begge sider av taket er opne køyre- og serviceareal, ramma inn av murer på sidene mot naboeigedomane og med låge portar ut mot gata. I kjellaren som strekk seg under heile stasjonsområdet er det eit verkstadlokale med tilkomst via ei innkøyrsløp på baksida. Bensinstasjonen er bygd i betong og pussa mur, utvendig kvitmåla med blå og svarte detaljar. Arkitekten var Sverre Losnedahl, som utforma anlegget i 1920-åras nyklassisistiske formspråk med ei symmetrisk oppbygging, reine geometriske volum og klassisk inspirert dekor og detaljering. Dei funksjonelle hovudelementa – eit par bensinpumper, tak over pumpeområdet, ekspedisjonslokale og serviceareal – er dei same som i mange andre bensinstasjonar frå same tid, likeeins er plasseringa ved ei hovudinnfartsåre typisk.

For nærare skildring av kulturminnet viser vi til den vedlagte dokumentasjonen.

Vurdering av kulturminnet. Grunngeving for fredingsvedtaket.

Til grunn for fredinga ligg den kulturhistoriske og arkitektoniske verdien til bensinstasjonen. MIL Veteranstasjon, Lars Hilles gate 27 er arkitektonisk og kulturhistorisk verdifull som ein karakteristisk og heilskapleg representant for dei tidlege bensinstasjonane i Noreg og for 1920-åras nyklassisistiske arkitektur.

Den kulturhistoriske verdien ligg særleg i tilknytninga til bilismen, eit av 1900-talets viktigaste kulturtrekk og ein sentral del av den moderne historia. Bensinstasjonen vitnar om framveksten av bilen som eit viktig kommunikasjonsmiddel og av næringar og verksemder knytt til bilismen. I oppbygging, funksjonar og formspråk er stasjonen representativ for 1920-talets bensinstasjonar i Noreg og demonstrerer tydeleg korleis nye behov ga form til ein ny bygningstype. Bensinstasjonen har også arkitektonisk verdi som eit gjennomarbeidd og heilstøypt døme på mellomkrigstidas nyklassisistiske arkitektur. Tilbakeføringa til opphavleg form har brakt fram att dei opphavlege arkitektoniske kvalitetane og styrka opplevingsverdien som eit 1920-tals anlegg. Stasjonen demonstrerer korleis byggherren må ha lagt vekt på å gjera også ein bensinstasjon til eit representativt anlegg.

Av dei mange bensinstasjonane frå mellomkrigstida er berre ein liten del bevart, og av desse er mange prega av seinare ombyggingar. Stasjonen i Lars Hilles gate er difor i dag eit sjeldsynt døme på dei tidlege bensinstasjonane. Både desse og andre kulturminne knytt til den moderne bilismen er underrepresentert på fredingslista. Som eit lite privatmuseum og samlingsstad for frivillige interesserte har stasjonen fått ein ny bruksverdi.

Bensinstasjonen er òg verdifull som del av eit bymiljø sterkt prega av bilismen. Fleire av nabobygga vart reist for firma i bilbransjen, og strøket hadde i mellomkrigstida truleg ein av landets tettaste konsentrasjonar av bilrelaterte verksemder.

Tilhøvet til naturmangfaldlova

Prinsippa i Lov om naturmangfold av 19. juni 2009 nr. 100 (naturmangfaldlova) §§ 8-12 skal leggjast til grunn ved utøvinga av offentlig mynde, der naturmangfaldet vert råka. Hordaland fylkeskommune har gjort søk i Artsdatabankens Artskart og Naturbasen til Miljødirektoratet for å skaffe fram naudsynt kunnskap for avgjerdsgrunlaget.

Innafor det næraste området rundt dei freda bygningane er det ikkje registrert sårbare eller trua arter. Det er heller ikkje registrert andre særskilt verneverdige naturtypar eller naturområde. Ein finn at fredinga ikkje vil påverke naturmangfaldet i negativ retning.

Myndet til Riksantikvaren

Det følgjer av kulturminnelova § 15 jf. § 22 at departementet kan frede byggverk og anlegg eller delar av dei av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Mynde til å gjere vedtak om freding er delegert frå Miljøverndepartementet til Riksantikvaren jf. forskrift av 9. februar 1979 § 12 nr.1 om fagleg ansvarsfordeling mv etter kulturminnelova.

Lokalisering og eigedomstilhøve. Reguleringsmessig status

Lars Hilles gate 27 ligg i ein urban kvartalsstruktur i den sørlege delen av Bergen sentrum. Bensinstasjonsbygningen og plassen rundt dekkjer heile eigedomen gbnr. 164/947. Eigedomen er omgjeven av Lars Hilles gate i aust, ein forretningsgard i sør og ikkje utbygde tomter i vest og nord. Eigar er Circle K Norge AS. Tilkomstvegen frå Nygårdsgaten går over gbnr. 164/859, eigd av Nygård panorama AS. I reguleringsplan for Nedre Nygård (plannr. 8200000) frå 1994 er eigedomane regulert til forretning/kontor, med maksimal gesimshøgde på 14,5-16,5 m. Korkje reguleringsplanen eller kommunedelplan Sentrum har verneføreseger som gjeld Lars Hilles gate 27, men i kommuneplanens arealdel 2010-2021 er eigedomen merka som freda bygg og anlegg.

Bakgrunn for fredinga

I 2003 bad Riksantikvaren fylkeskommunane om oversikt over kulturminne frå biltrafikkens pionértid i Noreg. Riksantikvaren viste til ei tilråding frå Europarådet om å ta vare på vår tids arkitektur og peika på trongen for å sikra kulturminne frå framveksten av biltrafikken, ein viktig del av nyare norsk historie. I notatet *Bygg fra privatbilismen og rutebiltrafikkens pionertid. Utvalgte byggverk foreslått til fredning* frå 2006 var eit utval anlegg vurdert og tilrådd sikra gjennom formelt vern. Mellom desse var bensinstasjonen i Lars Hilles gate 27, som då nyleg var ferdig istandsett.

28. oktober 2011 vart bensinstasjonen mellombels freda av Hordaland fylkeskommune, på bakgrunn av eit høgt utbyggingspress i området og at eigaren vurderte avhending. Fylkeskommunen ynskja difor å skapa føreseielege rammer rundt anleggets status som kulturminne.

Utgreiing om saksgang og innkomne merknader

Melding om oppstart av freding vart, i samsvar med kulturminnelova § 22 nr. 1 send eigaren og kommunen i brev av 18. desember 2013. Samstundes vart dette kunngjort i avisene Bergens Tidende og Bergensavisen.

Det kom inn ein merknad, frå den dåverande eigaren av tomta som tilkomstvegen går over. Det vart peika på at vegretten til bensinstasjonen er sikra gjennom tinglyste klausular, og at det difor ikkje er naudsynt at tilkomstvegen er omfatta av fredinga. Fylkeskommunen har likevel vurdert at tilkomstvegen bør fredast etter § 19, ettersom ein er usikre på om den tinglyste vegretten åleine sikrar kulturminneomsyna godt nok. Fredinga skal ikkje vere til hinder for at vegen vert overbygd.

Fylkeskommunen utforma deretter fredingsforslaget, og dette vart i samsvar med kulturminnelova § 22 nr. 2 sendt på høyring til partane i saka (dato). Samstundes vart det kunngjort i avisene Bergens Tidende, Bergensavisen og Norsk lysingsblad at fredingsforslaget var lagt ut til offentleg ettersyn i Bergen kommune og på fylkeskommunens nettsider www.hordaland.no.

Det vart gitt ein frist på seks veker frå kunngjeringsdagen til å uttale seg.

(Evt. merknader)

I medhald av kulturminnelova § 22 nr. 3 skal forslag om freding leggast fram for kommunestyret før vedtak om freding blir gjort. Fredingsforslaget og innkomne merknader vart oversendt kommunen i brev av (dato). Kommunestyret handsama saka i møte (dato). **Kommunestyret uttalte .....**

Riksantikvaren sine merknader til høyringsfråsegnene

[Her skal høyringsfråsegnene kommenterast og vurderast og eventuelt imøtegåast eller imøtekomast. Dersom det på bakgrunn av høyringsfråsegnene blir gjort endringar i omfanget, formålet eller føresegnene til fredinga, skal det gjerast greie for det her.]

Opplysning om klagerett og tinglysing

Fredingsvedtaket til Riksantikvaren kan påklagast til Miljøverndepartementet, jf. forvaltingslova § 28. Eventuell klage blir å stile til Miljøverndepartementet, men skal sendast til Riksantikvaren innan tre veker frå fredingsvedtaket er mottatt, jf. forvaltingslova § 29.

Fredingsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med kulturminnelova § 22 nr. 5.

Brevet skal signerast av riksantikvar og avdelingsdirektør

Vedlegg: - Kulturminnedokumentasjon